

HUMANISTIČKA NAOBRAZBA NA NARODNOM JEZIKU

Uz proslavu 150. obljetnice djelovanja Franjevačke klasične gimnazije u Sinju (1838/9.–1988/9.)

Već dugo je mali zagorski gradić Sinj poznat ne samo po domovini Hrvatskoj nego i u inozemstvu po *Svetištu Gospe Sinjske* i po junačkoj viteškoj igri »Alka«. Međutim, iako su se franjevci ukorijenili u Sinju i Cetinskoj krajini davno prije Svetišta i »Alke« (XIV. st), ipak se ne bi smjelo reći da su zaslužni samo za ta dva »sinjska bisera«.

Uz prvotno *pastoralni*, ali i uz druge vidove svoga rada franjevcima pripada zasluga i čast što su u Sinju prije 150 godina osnovali, za ono doba, suvremenu srednju školu – *gimnaziju klasičnoga tipa*. Ako se sjetimo da su u to doba (šk. god. 1838/9.) u tadašnjoj austrijskoj pokrajini Dalmaciji bile četiri gimnazije s nastavnim *talijanskim* jezikom (Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor), a da su fratri u Sinju otvorili svoju školu s *hrvatskim* nastavnim jezikom, koja će uskoro (1854.) dobiti *pravo javnosti*, onda se može shvatiti koliko je bio značajan događaj koji se zbio 1838. g. u gradiću pod Tvrđavom – nekada zvanom Vsinj.

Da treba proslaviti 150. obljetnicu djelovanja prve gimnazije u Južnoj Hrvatskoj s hrvatskim nastavnim jezikom, bilo je jasno i profesorskom zboru gimnazije i upravi Provincije. Međutim, pojavila se dilema kako to učiniti. U početku se planiralo raditi u okviru svoje zajednice, tj. Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja. Međutim, kad su društvene i državne strukture pružile mogućnost suradnje (*»Gimnazija po svome značenju nadilazi franjevačku zajednicu i ima općenarodno značenje«* – Z. Svete), pristupilo se zajedničkom radu. Formiran je organizacijski odbor u koji su ušli: fra Josip Grbavac, fra Augustin Akrap, fra Gabrijel Jurišić, fra Josip Soldo i fra Josip Zrnčić; predstavnici općine Sinj: Miljenko Buljac, Frano Dušević, Slavko Đapić, Milan Maršić i Kažimir Tomašević; te predstavnici JAZU: Duje Rendić Miočević i Dušan Bilandić. Predsjednik je postao J. Grbavac, direktor gimnazije. Osnovan je i počasni odbor: fra Šimun Šipić, provincijal, Milivoj Solar, predsjednik Komiteta za prosvjetu i kulturu SRH, Zdenko Svete, predsjednik Republičke vjerske komisije, Andre Mohorovičić, potpredsjednik JAZU, Ante Jurić, nadbiskup i metropolita splitsko-makarski, akademici Hrvoje Požar, i Ljubo Boban, Josip Bradarić, predsjednik SO Sinj, i Šimun Čović, predsjednik SSRNH Sinj. Organizacijski odbor je održao brojne sastanke i pripremio središnju proslavu jubileja gimnazije od 1. do 3. lipnja 1989. godine. *Pokroviteljstvo* je preuzeo Razred za društvene znanosti JAZU u suradnji s Provincijom Presv. Otkupitelja i Skupštinom općine Sinj, a sponzori su bili: Splitska banka (Split), Viteško alkarsko društvo (Sinj) i Franjevački samostan (Sinj).

1. Znanstveni skup

U novoj velikoj gimnazijskoj dvorani, za ovaj jubilej potpuno preuređenoj, ugledne uzvanike, predavače, goste, građane, profesore i učenike pozdravio je fra J. Grbavac, direktor. Zatim je fra Š. Šipić, provincijal, istaknuvši ulogu ove gimnazije ne samo u životu Provincije nego i domovine Hrvatske, proglasio simpozij otvorenim. Direktor je progovorio zanosno i nadahnuto o učeniku i profesoru, o fratra na dalmatinskom kamenjaru i jadranskom žalu, o zajedničkom životu maloga čovjeka iz puka i njegova fratra, o baklji prosvjete, narodnom jeziku, buđenju narodne svijesti, kulturnom radu i kršćanskoj životnoj inspiraciji, što ih je izvršila ova gimnazija u prohujalih petnaest desetljeća. Među uglednim gostima (od kojih su mnogi izrekli svoje pozdrave i čestitke) bili su: nadbiskupi A. Jurić, i F. Franić; biskupi S. Badurina i J. Arnerić; Z. Svete i Pero Pletikosa, iz Komisije IV Sabora za odnose s vjerskim zajednicama; akademici D. Rendić Miočević i D. Bilandžić; A. Jelavić (Splitsko sveučilište), F. Milošević (Republički komitet za prosvjetu), V. Vratović (Katedra za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatsko društvo klasičnih filologa), M. Biškup (Bogoslovski fakultet, Zagreb), J. Bradarić (SO Sinj), P. Melada (PAMI, Rim), M. Buljac (Srednjoškolski centar, Sinj), zatim predstavnici redovničkih provincija (OFM Zadar, Sarajevo, Zagreb i OP), teoloških učilišta (Sarajevo, Đakovo, Split, Makarska), crkvenih gimnazija (Đakovo, Split, Zadar), drugih kulturnih i prosvjetnih ustanova kao i »iseljene Hrvatske«.

Nakon pozdrava prišlo se radnom dijelu simpozija. *Stjepo Obad* (Zadar) prikazao je razvojne procese u dalmatinskom društvu za austrijske uprave, a *Ivo Perić* (Zagreb) dalmatinsko školstvo u prvoj polovici XIX. st. s posebnim osvrtom na početke Franjevačke gimnazije u Sinju. *Ljubo Boban* (Zagreb) razradio je djelatnost Hrvatske pučke stranke od 1919. do 1929. g., prikazavši njezin osnutak, djelovanje, stav Crkve u političkim pitanjima, HPS u Sinju kao i rezultate i sudbinu njezina djelovanja. *Vladimir Vratović* (Zagreb) razlagao je: o vrednotama klasičnoga i uopće humanističkoga obrazovanja, iznoseći pozitivne odraze klasičnih gimnazija na kasniji studij, kulturno i znanstveno djelovanje njihovih učenika. Time je završen prvi ili *uvodni dio predavanja*. Poslije podne se prišlo *drugom dijelu*, tj. prikazu osnutka, djelovanja i rada gimnazije od 1838. do danas, o čemu su razlagali *fra Petar Bezina* (Split), *fra Josip Grbavac* i *fra Josip Soldo*. O jednoj od značajnih poteškoća u životu gimnazije, tj. o, s jedne strane, nastojanju da se profesori što više posvete svome nastavnom poslu, a s druge strane da žive prema redovničkim pravilima i običajima zajednice razlagao je *fra Vicko Kapitanović* (Makarska). O školskim programima i posebno o klasičnim jezicima i klasičnoj naobrazbi govorili su *fra Mijo Čatela* i *fra Gabrijel Jurišić* (Sinj). *Fra Jure Šimunović* (Makarska) iznio je podatke o načinu odgoja u sjemeništu i gimnaziji. Time je zaokružena određena skupina predavanja o samoj gimnaziji i odgojno-obrazovnom radu profesora i odgojitelja.

Josip Bratulić Zagreb, upozorio je na odjek ilirskih ideja u onda malome provincijskom gradiću Sinju i na kulturne veze sa sjevernom Hrvatskom. Time se prešlo na treći dio, tj. kulturno i znanstveno djelovanje profesora sinjske gimnazije. Opći pregled rada na znanstvenom i književnom polju dao je *fra Augustin Akrap* (Sinj), a *Zlatko Vince* (Zagreb) upozorio je na neke osobitosti jezika u molitveniku f. P. Bačića »*Pravilo kršćanskog života*« (1880.), koji je doživio 3 izdanja. Bačić se uporno zalagao za *ikavicu* i taj je njegov stav onemogućio izlazak novoga izdanja. O usmenoj književnosti u Sinjskoj krajini razlagao je *Stipe Botica*

(Zagreb), a o etnografskim i folklorističkim prinosima profesora ove gimnazije, što se čuvaju u Arhivu za narodni život i običaje JAZU u Zagrebu (samo je dio objavljen, a veći dio čeka objavljivanje), skup je informirala *Zorica Petrić* (Zagreb). *Šime Jurić* (Zagreb) upozorio je na inkunabule u samostanskoj knjižnici u Sinju, a *fra Bruno Pezo* na tragičnu sudbinu gimnazijske knjižnice, koja je 1944. g. većim dijelom uništena. *Ante Milošević* (Sinj) iznio je osnovne podatke o arheološkoj zbirci gimnazije, koja je osnovana 1860. godine i spada među četiri najstarije u Hrvatskoj, a i danas je jedna od najbogatijih privatnih zbirki (posebno je značajan antički dio). O paleontološkoj zbirci tragično nastradaloga fra Jože Olujića, profesora ove gimnazije, govorila je *Zlata Jurišić-Polšak* (Zagreb), a *Krešimir Sakač* i *Anđelka Žagar-Sakač* (Zagreb) upozorili su na mogućnosti i potrebu valorizacije, zaštite i prezentacije geološko-paleontološke zbirke gimnazije za koju je uz ostalo osobito zaslužan spomenuti fra J. Olujić. Konačno je *Jelka Radauš-Ribaric* (Zagreb) govorila o nastanku, značenju i vrijednosti etnografske gimnazijske zbirke za koju je osobito zaslužan neumorni sakupljač fra Nikola Gabrić. Time je zaokružena glavna tematika simpozija, tj. radovi o gimnaziji slavjenici.

U četvrtom dijelu ukratko je obrađeno *ostalo školstvo* u Cetinjskoj krajini. Najprije je *Slavko Kovačić* (Split) iznio podatke o osnovnom školstvu koji se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Splitu, a referat *Mate Zaninovića* (Zadar), koji jedini od predavača nije zbog bolesti mogao sudjelovati na simpoziju, o osnovnom školstvu u Cetinjskoj krajini od kraja XIX. st. do Drugoga svjetskog rata pročitao je samo djelomično. *Miljenko Buljac* i *Natko Alfirević* (Sinj) iznijeli su osnovne podatke o Realnoj gimnaziji, zanatskim i domaćinskim školama u Sinju. Time je uz glavninu predavanja o Franjevačkoj gimnaziji dano i nekoliko osnovnih podataka i o drugim školama u Sinjskoj krajini.

Svi će referati, upotpunjeni i snabdjeveni znanstvenim aparatom, izići u posebnom *Zborniku* i svakako će to biti doprinos ne samo poznavanju i vrednovanju 15 desetljeća nastavnoga i odgojnog rada franjevacu u Sinju, nego i doprinos znanstvenom vrednovanju našega školstva uopće.

2. Izložbe

Osim znanstvenog skupa organizatori proslave priredili su i dvije vrlo značajne *izložbe*. Prvoga je dana u prostorijama gimnazije fra Josip Soldo otvorio izložbu »*Kulturna baština Franjevačke klasične gimnazije u Sinju*«. Izložbu su postavili: Ante Jelavić, Josip Đurić (Split) i fra J. Soldo koji je napisao tekst i za prigodni vodič. Izložba je obuhvatila 12 zaokruženih cjelica: razvoj gimnazije, stari udžbenici i učila, znanstveni i književni rad profesora, mineralogija, paleontologija, arheologija, umjetnički predmeti i predmeti obrta, numizmatika, herbarij, preparirana fauna, folklor i filatelija. Pri otvaranju izložbe nastupila je i poznata klapa »*Sinj*« s nekoliko svojih točaka.

Drugoga dana također u podne u gradskoj galeriji »*Adam*« prof. Ante Milošević, direktor Muzeja Cetinjske krajine, otvorio je drugu izložbu pod nazivom »*Rariteti Franjevačke knjižnice u Sinju*«. Tu su bile izložene inkunabule i druge značajne knjige i publikacije do početka XX. stoljeća. Razumljivo je da je učinjen samo izbor iz bogatog fonda samostanske knjižnice koja je ponovno osnovana 1687. kad su fratri, bježeći iz Rame, došli u Sinj. Fond knjiga iz starijega samostana propao je u ratnim viorima.

Obje su izložbe pobudile osobito zanimanje građana Sinja i okolice, a posebno mladih, koji nisu ni slutili koliko se kulturno blago krije u samostanskoj knjižnici.

Izložba »Kulturna baština Franjevačke klasične gimnazije u Sinju« prenesena je u Split i u izložbenom prostoru Samostana Gospe od Zdravlja otvorena je za javnost 6. srpnja te ostala otvorena do 3. kolovoza 1989. Dnevni tisak kao i Radio Split obavijestili su građanstvo o *Izložbi* te su je razgledali brojni posjetioči. Ista je *Izložba* kasnije bila postavljena u Zavičajnom muzeju u Kaštel Sućurcu i građani su je s velikim zanimanjem razgledavali od 25. listopada do 15. studenoga 1989.

3. Akademija

Posebno je svečano bilo prvoga dana navečer kada je u prepunoj crkvi Gospe Sinjske održana vrlo uspješna *akademija*. Nastupio je zbor od 60 fratara, nekadašnjih učenika ove gimnazije, zatim današnji učenici, neki članovi HNK iz Splita i Zbora RTV Zagreb. Sve je režirao i vodio *Rade Perković*, glumac HNK iz Splita. Kao solo bariton nastupio je *Matiša Rajčić*, član Zbora RTV Zagreb i nekadašnji učenik ove gimnazije. Dirigirao je *fra Stipe Grgat*, vjeroučitelj u Splitu, a na orguljama je pratila *s. Mirta Mačina-Škopljanac*.

Zbor je otpjevao »*Pjesmu brata Sunca*« od Sv. Franje Asiškoga kao uvodnu molitvu. Nakon direktorova živahnog pozdrava zbor je zapjevao »*Gaudeamus igitur*«, što je mnoge ugledne goste podsjetilo na njihove nekadašnje đачke dane. Nakon *korálnih antifona* (na latinskom jeziku) što ih je izveo zbor sjemeništaraca i bogoslova, čula se *živa grčka i latinska riječ* – odlomci iz Homerove »*Ilijade*« i iz Horacijevih »*Carmina*«. Zbor i solist izveli su više djela Kneževića, Lisinskoga i Zajca, te na kraju četvoroglasni živi i snažni »*Prosvjetom k slobodi*« (T. Šestak). Recitatori su krasnoslovlili pjesme *Šopa*, *Pavlinovića*, *Despota* i *Nazora*.

Ta divna večer završena je dostojanstvenim pjevanjem »*Lijepe naše*« – zahvalne molitve i himne Bogu i Domovini.

4. Primanje

Drugoga dana navečer *Josip Bradarić*, predsjednik SO Sinj, priredio je svečano *primanje* za predavače, goste, članove profesorskog zbora i samostana, te za ugledne društvene i kulturne radnike u hotelu »*Alkar*«. Nakon službenog dijela svi su uzvanici uz čašicu »biloga dalmatinskog vina« obilno iskoristili prigodu za susrete, planove i međusobno informiranje »u razgovoru ugodnom« sve do u kasne sate.

5. Sv. misa zahvalnica

Vrhunac proslave bila je svečana koncelebrirana *sv. misa* koju su predvodila tri (nad)biskupa: Frane Franić, Josip Arnerić i Celestin Bezmalinović uz provincijala Š. Šipića i brojne svećenike, većim dijelom učenike gimnazije. Sudjelovali su brojni vjernici, predavači, predstavnici Općine i gosti. Nastupio je zbor fratara kao i na akademiji i uz ostalo pjevali su nepromjenjive dijelove na latinskom jeziku (koral). Nadbiskup Franić je u propovijedi istakao kako je kršćanstvo »pokrstilo« grčku i rimsku filozofiju i kulturu te Evanđelje ugradilo u temelje europske i svjetske kulture i civilizacije. Na kraju euharistijskog slavlja svi su zapjevali »*Te Deum laudamus*«, ambrozijanski himan na latinskom jeziku (koral). Svi su se osjećali kao u ona davna vremena, kada je zajednica vjernika, predvođena svojim biskupima i predstavnicima vlasti, od srca zahvaljivala Bogu stolje-

ćima posvećenim riječima nadahnutoga himna. Na izražaju lica nazočnika odražavala se svijest, duboko u srcu pohranjena, kako to izrazi drevni psalmist: »*Ecce quam bonum et quam iucundum habitare frares in unum – Gle, kako je dobro i kako je ugodno, kad braća borave zajedno*« (Ps 132,1).

6. Još nešto

Kada su pripreme za proslavu bile u najvećem zamahu, odbor je zaključio da se održi *konferencija za tisak*, što je i ostvareno početkom ožujka. Bili su prisutni u Profesorskoj zbornici novinari društvenih glasila: Ivica Mlivončić za »*Slobodnu Dalmaciju*«, Inoslav Bešker za »*Vjesnik*« i Bosiljka Bešker za »*Cetinski vjesnik*« (Sinj).

Poseban problem u pripremanju za proslavu bio je problem *dvorane*. Kako su dvije gimnazijske zgrade nacionalizirane, a ona građena 1967. nije imala prikladne dvorane, prišlo se potpunom preuređenju jednoga prostora, koji su ing. Ivo Sorić i ing. Vlado Gaćina uspjeli vrlo suvremeno i lijepo, i što je najvažnije, na vrijeme završiti. Tako je »*Slavljenica*« u godini jubileja dobila i izvanredno lijepo uređenu dvoranu za predavanja, priredbe i dr.

Odbor se odlučio i na kovanje *spomen-medalje* koju je na prijedlog članova odbora izradio akad. kipar *Želimir Janež*, akademik. Na aversu je stari gimnazijski grb iz 1854. godine s natpisom: »*Javno više hervatsko gimnazije u Sinju † pod upravom oo. franjevacu Pris. Otkupitelja*« s ugraviranom godinom 1854., a u okviru od starohrvatskog pletera čitaju se godine jubileja »1838.–1988.« Na reversu je ponoramski pogled na crkvu, zvonik i samostan Gospe Sinjske, u kojima je gimnazija počela djelovati i gdje i danas djeluje; a u pozadini se vidi stara Tvrđava, koja je doživjela glasovitu pobjedu malobrojne hrvatske vojske nad brojčano nadmoćnijim osmanlijskim zavojevačima. Okolo je natpis: »*Stopedeseta obljetnica Franjevačke klasične gimnazije † Sinj*«. Na nebeskom prostoru nad Tvrđavom je otvorena knjiga s gušćjim perom, a u podnožju Višeslavov križ. Simbolika dovoljno kaže sama za se!

Proslavu su najavili veliki višebojni *plakati* (posebno simpozija, i svake izložbe napose), zatim *programi* (simpozija, akademije i primanja), *vodiči* (jedne i druge izložbe), a i zajednica PTT uključila se u proslavu time što je na dan održavanja simpozija pustila u promet *prigodne oklopnice s poštanskim žigom*: »150. obljetnica Franjevačke klasične gimnazije, 1. 06. 1989. 58230 Sinj« (s franjevačkim grbom u sredini). Taj je pečat korišten na pošti prvoga dana simpozija. Zasluga za to pripada Filatelističkom društvu »*Split*«.

Pojavila se i prigodna *torbica* (tašna) s natpisom na hrvatskom i latinskom jeziku: »*Stopedeseta obljetnica Franjevačke klasične gimnazije u Sinju † Znanstveni skup*« † Sinj, 1.-3. lipnja 1989. – *Anniversarium centesimum quinquagesimum gymnasiae classicae franciscanae in civitate Sinj MDCCXXXVIII.–MCMLXXXVIII. † Synposion a die Ia vsqve ad IIIam mensis Ivnii*«.

I ne bi se smjelo zaboraviti na poznatu franjevačku *gostoljubivost*. Svi predavači, prijatelji gimnazije i gosti bili su prihvaćeni kao braća i sestre velike franjevačke obitelji. Uz braću franjevce, domaćine, osobita zahvalnost ide *Školskim sestrama* Splitske provincije koje već desetljećima kao marljive pčele i radišne domaćice majčinskom brigom prate gimnazijalce i profesore kao i svu samostansku braću u Sinju. A u godini jubileja bilo je dvostruko više posla – od brojnih radnika na dvorani do velikoga broja ugošćenih u danima simpozija. Marljive

sestre, poput Marte iz Lukina Evanđelja, brinule su se i trudile oko mnogo toga (usp. Lk 10,41). Zaslužile su posebnu pohvalu!

Svim predavačima i mnogim drugima, zaslužnima za gimnaziju i provinciju, o. direktor je predao *spomen-medalju* (pozlaćenu, srebrnu i brončanu) i torbicu s natpisom jubileja, a S. Đapić u ime *SO Sinj* i »*Alkarskoga društva*« svakom predavaču monografiju »*Sinjska alka*«.

Crkveni i društveni tisak, RTV (čak i u inozemstvu) pokazali su izuzetno zanimanje za proslavu jubileja gimnazije u Sinju. Dosta je napomenuti da je već registrirano preko pedeset bibliografskih jedinica.

Od brojnih čestitaka i pismenih zahvalnica u ovom trenutku bit će dosta navesti samo dio jednoga pisma: »... *dugo će se pamtiti uzorno realizirana kulturna i religiozna manifestacija... kao značajan događaj ... za Vašu Gimnaziju... i našu kulturu uopće. Vi ste tu proslavnu – i u pojedinostima i u cjelini – dobro zamislili i potpuno uspješno ostvarili. Pokazali ste veliko umijeće, golem trud i svakoga štovanja dostojnu zrelost kao svećenici i kao kulturni djelatnici. Iz svega što učiniste u ovoj prigodi, a učinili ste mnogo i s pravom mjerom, bila je vidljiva visoka razina stvaralačkih nastojanja pripadnika Vaše Zajednice, sposobnih, požrtvovnih, plemenitih i dragih ljudi. Neka Vam sve to služi na čast i ja Vam od srca čestitam!*« (Dr. Ivo Perić, Zagreb).

Hrvatini Gabrijel JURIŠIĆ, Sinj